

Hvordan det omstridte "E-kontoret" arbeidet under krigen.

101838

Avhøring av flyktninger i 20 000 saker mot hjemneværende landsvikere. — 14 000 personer på arrest-registrene.

Et område av Justisdepartementets virksomhet under krigen, som i høi grad har påkalt oppmerksomheten både ute og hjemme og som har vært omgitt av ikke så lite mystikk i folks bevissthet, er det såkalte E-kontoret — Rikspolitets etterretningskontor.

Arbeidet med kontroll av N.S.-medlemmer og lign. hadde pågått helt fra sommeren 1940. Justisdepartementet samarbeidet her med de militære myndigheter, senere Forsvarsdepartementets E-kontor og den britiske sikkerhetstjeneste. Alle norske som kom til Storbritannia blev kontrollert av de britiske myndigheter og de norske myndigheter medvirket herfor. Dette arbeid — som var av den største viktighet også for hjemmefrontens sikkerhet — kom etter hvert i fastere former både i Storbritannia og i Sverige. Etter forberedelse av Justisdepartementet blev det i regjeringen i 1943 vedtatt bestemte retningslinjer for behandlingen av disse saker.

Av departementets videre redigjøreelse fremgår det at det i 1943 blev opprettet en egen politiafdeling i Justisdepartementet under ledelse av statsadvokat Andreas Aulie. Afdelingen behandlet saker angående det daglige politiarbeide som blev aktuelt fra norsk side i allierte og nøytrale land, hovedsakelig Sverige og Storbritannia. Videre utførte avdelingen forberedende arbeider på en rekke felter for overtagelsen av den lovlige norske politiadministrasjon i Norge. De viktigste opgaver avdelingen arbeidet med var bl. a.:

Overvåking og etterforskning i Sverige og Storbritannia.

Arbeidet bestod i ved kontroll-avhøring av flyktninger, ved åpen etterforskning eller ved oplyst med mistenkelige personer å bringe på det rene hvilke nordmenn i de respektive land var farlige for rikets sikkerhet, slik at det måtte taes skritt til å få dem sikret ved internering, videre hvilke som i Norge hadde vært medlemmer av N.S. eller på andre måter begått landssvik slik at de måtte nektes bistand av norske myndigheter, og endelig hvilke som hadde vist slikt forhold

utsønderingen av de N.S.-medlemmer og andre som straks burde fengles, utbygd, idet det såvel ved Retskontoret i Sverige som ved Etterforskningskontoret i London blev igangsatt arbeid med særlige «arrestregistre» etter retningslinjer som var utarbeidet av Justisdepartementet og tilrørt av regjeringen. Det synspunkt som lå til grunn for retningslinjene var at man ikke i første omgang kunde make å arrestere alle de landssvikere, for hvis vedkommende betingelsene for fengsling forelå, og at det derfor burde foreligge planer for at de første arrestasjoner skulde omfatte de personer som hadde gjort sig skyldig i de grovste forbrytelser. Det var oprindelig forutsetningen at registrene skulde omfatte 8—10 000 navn. Etersom arbeidet skred frem viste det sig at dette tall var for lavt anslått, idet registrene efter de opstilte retningslinjer kom op i et samlet tall på ca. 14 000 personer. På samme måte som «polititjenestemannsregistret» blev «arrestregistret» i London utarbeidet med henblikk på å tilstilles politi-

mestrene gjennom politirepresentanten ved Distriktkommandoen, mens registret i Stockholm blev opstilt med henblikk på centraladministrasjonen. Efter vedtagelsen av landsvikanordningen blev det i Sverige iverksatt trykning av arrestregistret i form av en Etterlysningsliste nr. 1.

Såvel i Sverige som i England blev der foretatt etterforskning mot hjemneværende landssvikere ved politimestig avhør av flyktninger. Dette materiale, som er overlevert til påtalemyndigheten efter frigjøringen, omfatter tilsammen ca. 20 000 til dels vidtløftige saker.

Fra høsten 1943 blev det igangsatt utdannelse av etterforskere til disse saker i Sverige. Utbildelsen foregikk ved Statens Polis-skola i Stockholm og blev ledet av Politiskolechefen i Sverige (som samtidig hadde ledelsen av den øvrige polititdannelse i Sverige, i samarbeide med Retskontoret). Ved frigjøringen av Norge var på denne måte utdannet ca. 250 menn, som blev fordelt til de forskjellige sambandskretser.

Internasjonalt møte vil ha pelsproduksjonen redusert.

Norge er verdens største produsent av reveskinn.

OSLO

(H.P.) På et internasjonalt møte av delegerte fra pelsdyrorganisasjoner over hele verden i Prince Edward Island blev det vedtatt en resolusjon mot økning av pelsproduksjonen og anbefalt en frivillig reduksjon av reveavl, fortrinnsvis ved pelsing av mindreverdige avlsdyr.

En slik reduksjon er for øvrig allerede i gang i alle land og har tvunget sig frem selv på grunn av den nuværende avsetningsanekellighetene som særlig i Amerika neppe vil være overvunnet hverken til neste år eller i 1950. Man regner med at det i år bare var rundt 800 revegårder

at det knapt vilde være tilbake 400. I Canada ventet man også stor reduksjon tross den statsstøtte som oppdretterne får der. Hos oss i Norge har antallet av revavlsdyr sunket fra ca. 110 000 våren 1947 til ca. 75 000 våren 1948, men Norge er fremdeles verdens største produsent av revskinn, mens U.S.A. er overlegent den største produsent av sølvev og platinaskinn. Sverige og Norge har tilsammen rundt 80 pct. av verdensproduksjonen av blårev. Efter avsetningsmulighetene for sølvevskinn i Amerika for tiden er sølvevproduksjonen der borte gjort for stort.

Som minkprodusent dominerer U. S. A. fullstendig, og det er bemerkelsesverdig at efterspørselen etter mink er så stor at praktisk talt hele den store 1947-produksjonen ventes solgt før 1948-produksjonen kommer på markedet.

Det blev besluttet å holde en ny

Arbeidet bestod i ved kontroll-avhøring av flyktninger, ved åpen etterforskning eller ved opsjkt med mistenkelige personer å bringe på det rene hvilke nordmenn i de respektive land var farlige for rikets sikkerhet, slik at det måtte taes skritt til å få dem sikret ved internering, videre hvilke som i Norge hadde vært medlemmer av N.S. eller på andre måter begått landssvik slik at de måtte nektes bistand av norske myndigheter, og endelig hvilke som hadde vist slikt forhold at de, selv om de ikke gikk inn under de to foran nevnte kategorier, ikke burde anvendes i offentlig tjeneste eller i militærtjeneste.

Arbeidet blev i Sverige drevet av Rettskontoret ved legasjonen i Stockholm med underavdeling på Kjesäter mottagercentral. I Storbritannia blev arbeidet i noen tid ledet av en politifullmektig knyttet til den militære «E-kontor» under Forsvarsdepartementet. Fra 1. januar 1944 blev det opprettet et «Rikspolitets etterforskningskontor» direkte under Justisdepartementet, hvor de omhandlede saker derefter blev behandlet.

Politivdelingen forberedte provisoriske anordninger med henblikk på politiadministrasjonen under frigjøringen i Norge og etterforskningen i landssvikoppgjøret.

Både i Sverige og i England blev det på grunnlag av opplysninger vesentlig fra flyktninger, men også i noen utstrekning ved direkte forbindelse, ført polititjenestemannsregistre som inneholdt opplysninger om de enkelte polititjenestemanns nasjonale holdning. Registrert i England blev ført vesentlig med henblikk på Justisdepartementets politirepresentanter, registrert i Sverige med henblikk på centraladministrasjonen.

Kontoret stod også fra høsten 1943 i forbindelse med Hjemmefrontens hemmelige politiledelse i Norge.

Arrestregistre og etterlysningalister.

Ved Rettakontoret i Stockholm, heter det videre i redegjørelsen, blev det på et tidlig tidspunkt igangsatt arbeide med et N.S.-register, omfattende personer i Norge som efter innkomne opplysninger var medlemmer av N.S. eller på annen måte hadde vist uansjonal opptreden.

Efter hvert blev registrerte kort for de mer fremtredende landssvikere forsynt med ryttere som angav at angjeldende person burde arresteres i første omgang. Fra årsskiftet 1942-43 blev dette arbeide med

(H.P.) På et internasjonalt møte av delegerte fra peladyrorganisasjoner over hele verden i Prince Edward Island blev det vedtatt en resolusjon mot økning av pelsproduksjonen og anbefalt en frivillig reduksjon av reveavl, fortrinnsvis ved pelsing av mindreverdige avledyr.

En slik reduksjon er for øvrig allerede i gang i alle land og har tvunget sig frem selv på grunn av de nuværende avsetningsvanskelighetene som særlig i Amerika neppe vil være overvunnet hverken til neste år eller i 1950. Man regner med at det år bare var rundt 800 revegårder igjen i U.S.A. og neste år antok man

av revsakin, mens U.S.A. er overlegent den største produsent av sølvev- og platinaskinn. Sverige og Norge har tilsammen rundt 80 pct. av verdensproduksjonen av blårev. Etter avsetningsmulighetene for sølvevskinn i Amerika for tiden er sølvevproduksjonen der borte øret gjort for stort.

Som minkprodusent dominerer U. S. A. fullstendig, og det er bemerkelsesverdig at etterspørselen efter mink er så stor at praktisk talt hele den store 1947-produksjonen ventes solgt før 1948-produksjonen kommer på markedet.

Det blev besluttet å holde en ny verdenskonferanse i Oslo i 1948.

„Bigami-loven“.

Departementet vilde ikke ta risikoen med å underrette den fraskilte ektefelle i Norge.

En av de anordninger som vakte den største forferdelse og forbitrelse her hjemme, da den endelig blev kjent, var adgangen til skilsmisse uten at begge parter var hørt.

På folkemunne kaltes denne lov kort og godt «bigamilooven», i departementets redegjørelse heter den «skilsmissebevilling i henhold til ekteskapslovens § 43, 2. ledd. (2. ledd betyr: skilsmisse på grunnlag av tre års faktisk separasjon.)

Nedenfor gjengir vi efter justisdepartementets melding dets begrunnelse for den provisoriske forandring i ekteskapsloven.

Departementet sier at det allerede tidlig blev anmodet om bistand til å opna skilsmisse for sjøfolk og andre som efter å ha avbrutt samlivet med sin ektefelle hadde opholdt sig i lengere tid i utlandet, ikke sjelden i flere år forut for krigsutbruddet. I flere tilfeller var det godtgjort at den hjemmeverende ektefelle hadde gjort sig skyldig i utroskap, hadde vitterlig omgang med tyskere eller hadde meldt sig inn i NS. Den krenkede ektefelle la under disse omstendigheter naturlig nok meget stor vekt på anærest mulig å komme ut av forholdet. En anvisning fra departementet på å utsette avgjørelsen til efter krigen blev under disse omstendigheter lett mæforstått og karakterisert som rettsfornektelse. Skilsmisse i utlandet var i minnelighet umulig å opna i Storbritannia som følge av den der gjeldende strenge skilsmisselovgivning og ellers på grunn av de gjengse internasjonale

privatretslige bestemmelser som henviste saken til behandling av norske myndigheter.

Det forelå efter departementets opfatning et legitimt behov for adgang til skilsmisse i tilfeller av den omhandlede art. På bakgrunn herav foranlediget man utferdiget provisorisk anordning av 15. april 1942 om forandring i ekteskapsloven. Anordningen åpner adgang til administrativ behandling av skilsmisseansøkninger efter ekteskapslovens paragraf 43, «når en av ektefellene søker om det og det på grunn av krigstilstand eller andre særlige forhold ikke er mulig å få forbindelse med den annen ektefelle». I det alt overveiende antall av skilsmissesaker som blev behandlet av departementet i medhold av denne bestemmelse var husstruen i Norge, og ektefellene hadde vært fra hverandre i en årrekke. Ofte levde mannen sammen med en ny kvinne og hadde barn med henne. Hvor samlivet ikke hadde vært avbrutt i mer enn 3-4 år og særlig hvis det var mindre barn i ekteskapet, søkte departementet å undgå skilsmissebevilling ved å få ansøknungen frafalt, ved direkte avslag eller ved å forhale saken lengst mulig m. v. Det blev selv sagt også gjort det som under avsperrings situasjonen kunde gjøres for å få bekreftet de opplysninger, som blev fremlagt om ektefellenes samlivsforhold. Meddelelse om skilsmissen til en fraskilt ektefelle i det okkuperte Norge blev ikke sendt efter departementets foranstaltning. På grunn av den dermed forbundne risiko fant man at dette i tilfelle burde besørges av den utværende ektefelle selv.

I alt er det meddelt bevillinger i 61 tilfelle under henvisning til provisorisk anordning av 15. april 1942.